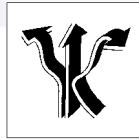

**МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

МАУП

**Методичні рекомендації
щодо забезпечення самостійної роботи студентів
з дисципліни « Дипломатичний церемоніал»
(для магістрів)**

МАУП

Київ 2016

Підготовлена доцентом кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Масловською Оленою Миколаївною

Затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій
(протокол № 1 від 25.08.2016 р.)

Схвалено Вченою Радою Інституту міжнародних відносин та лінгвістики
(протокол №1 від 31.08.2016 р.)

Масловська О.М. .Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни « Дипломатичний церемоніал»
(для бакалаврів) – К.:2016.- с.19

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дипломатичний церемоніал – важливий інструмент дипломатії, який має провідне значення для успішної зовнішньополітичної діяльності. Дипломатичний церемоніал у тій чи іншій формі охоплює всі сторони міждержавної співпраці, починаючи від визначення нових держав і урядів, до порядку розміщення в автомобілях під час візитів іноземних делегацій. Дотримання протокольних норм дозволяє створити атмосферу партнерства, співпраці під час візитів, саммітів, міжнародних конференцій, сприяє переговорному процесові, забезпечує ефективність міждержавних стосунків. Протокольна служба грає помітну роль у справі організаційно-протокольного забезпечення міждержавних контрактів. На протокольну службу зовнішньополітичного відомства покладена також функція здійснення поточного контролю за дотриманням загальновизнаних правил і норм міжнародної ввічливості, зокрема щодо надання дипломатичних привілеїв та імунітетів.

Мета дисципліни «Дипломатичний церемоніал» - ознайомити студентів з порядком встановлення дипломатичних відносин, початку і завершення місії дипломатичних представників; порядок встановлення консульських відносин, початку і завершенню консульської місії; порядок дотримання державного, службового і протокольного старшинства; організаційно-протокольне забезпечення візитів офіційних іноземних делегацій; офіційне й дипломатичне листування; державні церемонії; етикет державної символіки; офіційні та неофіційні прийоми; привілеї та імунітети дипломатів; реагування на урочисті, святкові, траурні події в інших державах; протокол багатосторонньої дипломатії; дипломатичний етикет.

Завдання курсу «Дипломатичний церемоніал»: формування у студентів практичних навичок і вмінь ведення переговорів, ділового листування, правил дипломатичного етикету та протоколу та інших завдань у межах професійного забезпечення діяльності органів державної влади у реалізації зовнішньополітичних інтересів держави; вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду організації і функціонування дипломатичної служби.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ДИПЛОМАТИЧНИЙ ЦЕРЕМОНІАЛ”

№ п/п	Назва змістового модуля і теми
	<p>Змістовий модуль I. Виникнення та розвиток дипломатичного церемоніалу.</p> <p>1. Поняття дипломатичного церемоніалу. Історія формування дипломатичного церемоніалу.</p> <p>2. Діяльність дипломатичних працівників та вищих посадових осіб в форматі дипломатично церемоніалу.</p> <p>3. Місце та роль дипломатичних візитів та бесід.</p> <p>4. Основні вимоги та завдання до дипломатичного листування .</p> <p>5. Дипломатичні прийоми, як основний вид дипломатичного спілкування. Основні норми дипломатичного церемоніалу.</p> <p>6. Візити вищих державних діячів та їх протокольні-організаційне забезпечення.</p> <p>7. Протокольні вимоги щодо символіки державного суверенітету та участь дипломатичних працівників в окремих подіях.</p> <p>Змістовий модуль II. Церемоніал багатосторонньої дипломатії.</p> <p>8. Норми дипломатичного церемоніалу в залежності від регіону світу.</p> <p>9. Формування іміджу дипломата, політика згідно з нормами дипломатичного церемоніалу.</p>
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
«ДИПЛОМАТИЧНИЙ ЦЕРЕМОНІАЛ»

Змістовий модуль I. Виникнення та розвиток дипломатичного церемоніалу.

Тема 1. Поняття дипломатичного церемоніалу. Історія формування дипломатичного церемоніалу

Предмет, принципи, значення дипломатичного церемоніалу. Поняття дипломатичного церемоніалу. Поняття дипломатичного етикету. Історія виникнення дипломатичного протоколу. Джерела правил і норм дипломатичного протоколу. Складові дипломатичного протоколу. Норми дипломатичного протоколу. Міжнародно-правові акти дотримання дипломатичного протоколу. Дипломатичний протокол, як політичний інструмент.

Література [9; 10; 15; 27; 42; 44–48; 50; 56–59]

Тема 2. Діяльність дипломатичних працівників в форматі дипломатично церемоніалу

Дипломатичний корпус. Дуаєн. Дипломатичний список. Старшинство в дипломатичному корпусі. Зносини дипломатичних представництв із зовнішньополітичними відомствами та урядовими установами країни перебування. Протокольні особливості процедури акредитації нового посла в країні перебування та завершення його місії. Дипломатичні привілеї та імунітети.

Література [30; 56–59; 64; 74; 75]

Тема 3. Місце та роль дипломатичних візитів та бесід

Дипломатичні візити, їх місце в дипломатичній практиці. Протокольні візити, або візити ввічливості. Деякі особливості етикету дипломатичних візитів. Особисті бесіди дипломатів. Запис бесіди. Етикет дипломатичної

бесіди. Невербальні засоби спілкування. Особливості титулування співрозмовників під час дипломатичних контактів. Візитна картка при дипломатичних контактах.

Література [4; 5; 9; 10; 15; 16; 30]

Тема 4. Основні вимоги та завдання до дипломатичного листування

Поняття дипломатичної мови та дипломатичного листування. Протокольні вимоги до документів дипломатичного листування. Вербальна нота в дипломатичному листуванні. Особисті або підписні ноти. «Напівофіційне» і «приватне» листування. Документи, які не містять протокольних мовних формул. Односторонні та багатосторонні позиційні документи.

Література [27–29; 37–42; 51–55; 60–63]

Тема 5. Дипломатичні прийоми, як основний вид дипломатичного спілкування. Основні норми дипломатичного церемоніалу

Роль дипломатичних прийомів у дипломатичній практиці. Види дипломатичних прийомів та їхня протокольна характеристика. Особливості підготовки дипломатичних прийомів. Протокольні аспекти проведення дипломатичних прийомів. Деякі правила застольного етикету.

Література [27–29; 37–42; 51–55; 60–63]

Тема 6. Візити вищих державних діячів та їх протокольно-організаційне забезпечення

Місце і значення візитів на високому та найвищому рівнях у міжнародних відносинах. Класифікація візитів на високому та найвищому рівнях. Підготовка візитів. Програма візитів. Протокольні й церемоніальні питання прийому іноземних делегацій. Пам'ятні подарунки.

Література [1; 2; 5; 18; 23; 35; 42; 55; 62; 63]

Тема 7. Протокольні вимоги щодо символіки державного суверенітету та участь дипломатичних працівників в окремих подіях

Державні символи країн. Етикет державного прапора. Протокольні норми використання іноземного державного прапора. Державна символіка України та протокольні норми її використання. Державні символи Президента України. Державні нагороди в Україні та протокольні норми їх вручення. Протокольне реагування на святкові та урочисті події в іноземній державі. Висловлення співчуття у зв'язку із траурними подіями в іноземній державі.

Література [29; 37–42; 51–55]

Змістовий модуль II. Церемоніал багатосторонньої дипломатії

Тема 8. Норми дипломатичного церемоніалу в залежності від регіону світу

Особливості соціокультурного церемоніалу США, Латинської Америки, країн Європи, Африки, Азії, Далекого та Близького Сходу. Протокольні питання в діяльності міжнародних конференцій. Протокол міжнародних організацій. Порядок старшинства в міжнародних організаціях. Протокол прапора ООН. Привілеї та імунітети міжнародних організацій. Протокольні питання в діяльності міжнародних посадових осіб.

Література [27–29; 37–42; 51–55; 60–63]

Тема 9. Формування іміджу дипломата, політика згідно з нормами дипломатичного церемоніалу

Зовнішній вигляд дипломата, політика, ділової людини. Етикет телефонної розмови. Етикет вручення і прийняття подарунків. Правила вітань, представлень за нормами дипломатичного етикету. Етикет відвідування театру, академічного концерту, опери.

Література [2; 16; 19; 27–29; 37–42; 51–55; 60–63]

Тестові завдання:

1.1. Дипломатична служба це:

1. Навчальна дисципліна в МАУП.
2. Складова державної служби.
3. Нова радіо- або телевізійна передача.

1.2. Дипломат означає:

- а/ Людина, що має дипломатичний кейс.
- б/ Подвійні дощечки.
- в/ Чиновник, що виконує завдання зовнішньополітичного відомства.

1.3. Посольство – це:

1. Спеціальна установа закордоном.
2. Будинок, обнесений високим парканом.
3. Представництво іноземної держави у країні акредитації.

1.4. Етикет містить:

- а/ Правила поведінки посла.
- б/ Колекцію етикеток.
- в/ Правила спілкування між людьми.

1.5. Оберіть близьке пояснення терміну „Надзвичайний і Повноважний” ...

1. Партийний з'їзд.
2. Посада службовця
3. Особлива подія, факт
4. Назва фільму

1.6. Які Ви знаєте ноти?

- музикальні,
- (продовжить рядок)

1.7. Як правильно писати:

- 1 варіант: „нон-грата” чи
 - 2 варіант: „нон-грати”,
- поясніть, що це означає.

1.8. (другий рівень складності) Дипломатичні функції в Київській Русі виконували:

- а/ піддячий
- б/ хорунжий
- в/ посол
- г/ писар

1.8.1. Дипломатичні функції в Давній Греції виконували:

- а/ консул
- б/ проксен
- д/ громатос
- є/ стратег

1.8.2. Дипломатичні функції в Давньому Римі виконували:

- а/ легат
- б/ оратор
- в/ квестор

1.9. Визначальний документ у міждержавних відносинах:

1. Розписка
2. Контракт
3. Договір
4. Комюніке
5. Декларація
6. Інший варіант

1.10. „Проксенії”. Це -

- а/ листи до Ксенії.
- б/ звичаї прийому гостей
- в/ звичаї прийому їжі
- г/ церемонії нагород.
- д/ інший варіант

1.11. Аташе

1. Сучасний дипломат
2. Посланник Ватикану
3. інший варіант

1.12. Літра в Давній Греції:

- а/ Срібна монета
- б/ Пляшка розового масла
- в/ 317 грамів звичайної олії
- г/ інший варіант

1.13. Генеральний писар

- 1-1 Помічник генерального осавула
- 1-2 Начальник Гетьманату
- 1-3 Представник дипломатичного корпусу
- 1-4 Письменник у гетьмана
- 1-5 Інше

1.14. Гривні, це:

- 1. Штраф за вбивство іноземця в Київській Русі
- 2. Злиток срібла
- 3. Жіноча прикраса
- 4. Теплий шарф
- 5. Кінська грива

1.15. (2 рівень складності) Дипломатичні справи є конфіденціальними і глибоко засекреченими:

- 1. У Давній Греції. 2. У Великій Британії. 3. У Російській Федерації. 4. У США. 5. В Україні

1.16. Яка основна причина призначення почесних консулів?

- а/ Заслужена особа перед державою. б/ Похилий вік. в/ Іноземне громадянство. г/ Інша причина.

1.17. Суверенітет держави передбачає:

- 1. Захист громадянина закордоном.
- 2. Невтручання у внутрішні справи.
- 3. Захист кордонів.
- 4. Високий валютний курс.
- 5. Низький інформаційний імідж.

(зайве викреслити)

1.18. Імунітети в дипломатії, це:

а/ Обов'язкове щеплення.

б/ Непідлеглість законам іншої держави.

в/ Набуття громадянства зарубіжної країни.

г/ Набуття подвійного громадянства (зайве викреслити)

1.19. (2 рівень складності) Посли, акредитовані в Україні: РФ, США, Республіки Польща, ФРН, Канади, Латвійської Республіки.

1. Визначити головного посла.

2. Визначити головне іноземне представництво

3. Інші варіанти

1.20. (3 рівень складності) Поняття: „де-юре” і „де-факто”.

Наведіть приклади з дипломатичної практики

1. Де-юре

2. Де-факто

1.21. Посадові особи:

нунцій,

прелат,

єпископ,

папа,

монах,

єзуїт,

консул

Назвіть дипломатичних представників

1.22. Хліба і видовищ!

Прийшов, побачив, переміг!

Через терні до зірок!

Все своє ношу з собою.

Поспішай повільно.

Дурень думкою багатіє.

Оберіть пораду працівнику дипломатичної служби.

1.23. Скільки іноземних мов повинен знати дипломатичний працівник:

а/ одну

б/ дві

в/ три

г/ чотири

д/ п'ять

є/ інший варіант

1.24. Денонсація:

1. Розгубленість.
2. Неприйняття.
3. Розірвання.
4. Розчарування.
5. Виокремлення
6. Інший варіант

1.25. (2 рівень складності) Делімітація і демаркація: стосується –

а/ часу;

б/ відстані;

в/ написання;

г/території;

д/обмежень.

є/ інший варіант

1.26. (3 рівень складності) Вестфальська система міжнародних відносин.

1. Віденський трактат 1815 р.

2. Потсдамська конференція 1945 р.

3. Віденська конвенція про дипломатичні відносини 1961 р.

4. Мюнстерський договір 1648 р.

5. Гельсінкський Заключний акт 1975 р.

6. Каракаська конвенція 1911 р.

(Зайве закресліть)

1.27. Акредитація при міжнародних організаціях:

а/ ООН;

б/ ОБСЄ;

в/ СЕП;

- г/ СНД;
- д/ НАТО;
- е/ МАГАТЕ;
- ж/ ЄС.

(Зайве закресліть)

1.28. (3 рівень складності) *Ваше Величносте!*

Повідомляю, що, перебуваючи у Вашій країні, приношу ...

(Ваш варіант продовження документа)

1.29. (3 рівень складності) *Текст ноти:*

Посольство США

Посольство України свідчить свою повагу Державному департаменту США і має честь за дорученням свого Уряду просити ... Уряду США на призначення Й.П.Пана ... Надзвичайним і Повноважним Послом України.

Посольство має честь направити...

Визначити характер документа.

1. Вербальна нота.
2. Відкличні грамоти
3. Вірчі грамоти
4. Агреман
5. Особиста нота
6. Інше

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Предмет, принципи, значення дипломатичного церемоніалу.
2. Поняття дипломатичного етикету.
3. Історія виникнення дипломатичного церемоніалу.
4. Зносини дипломатичних представництв із зовнішньополітичними відомствами та урядовими установами країни перебування.
5. Протокольні особливості процедури акредитації нового посла в країні перебування та завершення його місії.
6. Дипломатичні привілеї та імунітети.
7. Дипломатичні візити, їх місце в дипломатичній практиці.
8. Особливості титулування співрозмовників під час дипломатичних контактів.
9. Протокольні вимоги до документів дипломатичного листування.

10. Роль дипломатичних прийомів у дипломатичній практиці.
11. Державні символи країн.
12. Державна символіка України та протокольні норми її використання. Державні символи Президента України. Державні нагороди в Україні та протокольні норми їх вручення.
13. Протокольне реагування на святкові та урочисті події в іноземній державі. Висловлення співчуття у зв'язку із траурними подіями в іноземній державі.
14. Протокольні питання в діяльності міжнародних конференцій.
15. Протокол міжнародних організацій.
16. Порядок старшинства в міжнародних організаціях.
17. Протокольні питання в діяльності міжнародних посадових осіб.
18. Зовнішній вигляд дипломата, політика, ділової людини.
19. Етикет телефонної розмови.
20. Поняття дипломатичної мови.
21. Види дипломатичного листування.
22. Зміст поняття та написання особистих нот.
23. Поняття посилення та його оформлення.
24. Види та оформлення телеграм.
25. Оформлення напівофіційного листа.
26. Поняття та оформлення листівки.
27. Поняття та оформлення пам'ятної записки.
28. Зміст поняття меморандум та оформлення.
29. Види заяв.
30. Види та написання декларацій, комюніке.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет, принципи, значення дипломатичного церемоніалу.
2. Поняття дипломатичного церемоніалу.
3. Поняття дипломатичного етикету.
4. Історія виникнення дипломатичного церемоніалу.
5. Джерела правил і норм дипломатичного церемоніалу.
6. Складові дипломатичного церемоніалу.
7. Норми дипломатичного церемоніалу.
8. Міжнародно-правові акти дотримання дипломатичного церемоніалу.
9. Дипломатичний протокол, як політичний інструмент.
10. Дипломатичний корпусу. Дуаен.
11. Дипломатичний список.
12. Старшинство в дипломатичному корпусі.
13. Зносини дипломатичних представництв із зовнішньополітичними відомствами та урядовими установами країни перебування.
14. Протокольні особливості процедури акредитації нового посла в країні перебування та завершення його місії.
15. Дипломатичні привілеї та імунітети.

16. Дипломатичні візити, їх місце в дипломатичній практиці.
17. Протокольні візити, або візити ввічливості.
18. Деякі особливості етикету дипломатичних візитів.
19. Особисті бесіди дипломатів. Запис бесіди. Етикет дипломатичної бесіди.
20. Невербальні засоби спілкування.
21. Особливості титулування співрозмовників під час дипломатичних контактів.
22. Візитна картка при дипломатичних контактах.
23. Поняття дипломатичної мови та дипломатичного листування.
24. Протокольні вимоги до документів дипломатичного листування.
25. Вербальна нота в дипломатичному листуванні.
26. Особисті або підписні ноти. «Напівофіційне» і «приватне» листування.
27. Документи, які не містять протокольних мовних формул. Односторонні та багатосторонні позиційні документи.
28. Роль дипломатичних прийомів у дипломатичній практиці.
29. Види дипломатичних прийомів та їхня протокольна характеристика.
30. Особливості підготовки дипломатичних прийомів. Протокольні аспекти проведення дипломатичних прийомів.
31. Місце і значення візитів на високому та найвищому рівнях у міжнародних відносинах.
32. Класифікація візитів на високому та найвищому рівнях. Підготовка візитів. Програма візитів.
33. Протокольні й церемоніальні питання прийому іноземних делегацій. Пам'ятні подарунки.
34. Державні символи країн.
35. Етикет державного прапора. Протокольні норми використання іноземного державного прапора.
36. Державна символіка України та протокольні норми її використання. Державні символи Президента України. Державні нагороди в Україні та протокольні норми їх вручення.
37. Протокольне реагування на святкові та урочисті події в іноземній державі. Висловлення співчуття у зв'язку із траурними подіями в іноземній державі.
38. Протокольні питання в діяльності міжнародних конференцій.
39. Протокол міжнародних організацій.
40. Порядок старшинства в міжнародних організаціях.
41. Протокол прапора ООН. Привілеї та імунітети міжнародних організацій.
42. Протокольні питання в діяльності міжнародних посадових осіб.
43. Зовнішній вигляд дипломата, політика, ділової людини.
44. Етикет телефонної розмови.
45. Етикет вручення і прийняття подарунків. Правила вітань, представлень за нормами дипломатичного етикету.
46. Етикет відвідування театру, академічного концерту, опери.
47. Поняття дипломатичної мови.

48. Види дипломатичного листування.
49. Поняття та оформлення дипломатичного листування.
50. Поняття та оформлення вербальної ноти.
51. Поняття нотифікація.
52. Зміст поняття та написання особистих нот.
53. Поняття посилання та його оформлення.
54. Види та оформлення телеграм.
55. Оформлення напівофіційного листа.
56. Поняття та оформлення листівки.
57. Поняття та оформлення пам'ятної записки.
58. Зміст поняття меморандум та оформлення.
59. Види заяв.
60. Види та написання декларацій, комюніке.

Список літератури

Основна

1. Актуальні проблеми міжнародних відносин. - К.: всі номери.
2. Алехина Й. Имидж и этикет делового человека. - М.: 1996.
3. Афанасьев И. Деловой этикет. - К.: 1998.
4. Байбурин А.К., Топарков А.У. У истоков этикета. - Л.: 1990.
5. Борунков А.Ф. Дипломатический протокол в России. - М.: 1999.
6. Виноградов В.М. Эпизоды из дипломатической практики.-М.: 1993.
7. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. 18 квітня 1961 р.// УРСР у міжнародних відносинах: міжнародні договори, конвенції, угоди та інші акти, учасником яких є Україна. - К.: 1966.
8. Віденська конвенція про консульські зносини. 24 квітня 1963 р. // Інформаційно-довідковий бюлетень консульських зносин. - К.: 1996.
9. Вуд Дж. Серре Ж. Дипломатический церемоннал и протокол. - 1974.
10. Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби. - К.: 1999.
11. Дипломатическая служба / Под ред. А.В.Торкунова. - М., 2002.
12. Дипломатический словарь. В 3-х томах. - М.: 1988.
13. Дипломатический вестник. - М.: всі номери.
14. Дипломатичний вісник. -К.: всі номери.
15. Дипломатичний корпус. Довідник. - К.: 2000.

16. Дипломатія сучасної України. - К.: 1997.
17. Закон України про дипломатичну службу від 20 вересня 2001 р. (№2728)
18. Зорин В.А. Основи дипломатической службы. - М.: 1977.
19. Камычек Я. Вежливость на каждый день. - К.: 1992.
20. Кинцанс В.П. Дипломатический протокол. - Рига: 1992.
21. Киссинджер Г. Дипломатия. - М.: 1997.
22. Ковалев Ан. Азбука дипломатии. - М.: 1988.
23. Краткий справочник по этикету. - К.: 1992.
24. Курбатов В.Й. Стратегия делового успеха. - Ростов-на-Дону : 1995.
25. Ладанов И.Д. Мастерство делового взаимодействия. - М.: 1989.
26. Леонов Н.С. Информационно-аналитическая работа в загранучреждениях. - М.: 1996.
27. Максимовский М.В. Этикет делового человека. - М.: 1994.
28. Матвеев В., Панов А. В мире вежливости. - М.: 1991.
29. Молочков Ф.Ф. Дипломатический протокол и дипломатическая практика. - М.: 1979.
30. Молчанов Н.Н. Дипломатия Петра Первого. В 2-х томах. - М.: 1984
31. Муратов Э.Н. Дипломатические документы и дипломатическая переписка на английском языке. Учеб. Пособие для вузов. М., 2001.
32. Нестара Дж. Деловой этикет. - М.: 1999
33. Никифоров Д.С., Борунков А.Ф. Дипломатический протокол в СССР. - М.: 1988.
34. Никольсон Г. Дипломатия. - М.: 1941.
35. Нинесбаум М.Е. 'Via Latina ad ius' («Латинская дорога к праву»). - М.: 1996.
36. Новохацька Л.П. Краткий справочник по этикету. К., 1992 .
37. Парбо В. Лексикон хороших манер. – Таллінн, 1991.
38. Пиз А. Азы телодвижений. Как читать мысли по их жестам. - Нижний Новгород, 1992.
39. Положення про дипломатичне представництво України за кордоном // Розпорядження Президента України від 22 жовтня 1992 р. № 166/92.

40. Політика і час. - К., всі номери.
41. Положення про дипломатичну службу в Україні // Зібрання постанов Уряду України. - К.: 1993. - №7.
42. Попов В.И. Современная дипломатия. - М.: 2000.
43. Правила хорошего тона: 240 кратких рекомендаций. - К.: 1993.
44. Правила этикета: краткий справочник. - М.: 1992.
45. Руденко Г.М. Основы дипломатического протокола. - К.: 1996.
46. Руденко Г.М. Україна дипломатична. - К.: 1999.
47. Сагайдак. Дипломатичний протокол. - К., 2004.
48. Саттоу З. Руководство по дипломатической практике. - М.: 1961.
49. Соловьев З.Я. Современный этикет и деловой протокол. - М.: 2000.
50. Вуд Дж. Серре Ж. Дипломатический церемониал и протокол. - М.: 1974; його ж: Дипломатический протокол. - М.: 1963.
51. Тайны винного этикета. Симферополь, 2003.
52. Тарханов И.Е. Некоторые аспекты военно-морского дипломатического протокола. - М.: 1972.
53. Федоров Л. Дипломат и консул. - М.: 1965.
54. Фельтхэм Р. Дж. Настольная книга дипломата. - Минск: 2001.
55. Холопова Т.И., Лебедева М.М. Протокол и этикет для деловых людей. - М.: 1995.
56. Честер Джон. Деловой этикет. - М.: 2000.
57. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика і безпека України. К., 2004.
58. Шевченко В.Н. Некоторые вопросы протокольной практики. - М.: 1997.
59. Шеломенцев В.Н. Этикет и культура общения. - К.: 1995.
60. Юрьев Ю.М. Разговор о важном. Этикет на каждый день. - М.: 1979.
61. Ягер Дж. Деловой этикет. Как выиграть и преуспеть в мире бизнеса. - М.: 1994.
62. Barston R.P. Modern Diplomacy. - U.K.: 1988
63. Denza Eileen. Diplomatic Law. Commentary of the Vienna Convention on Diplomatic Relations. - N.Y.: 1976.

64. Feltham R.G. Diplomatic Handbook. Seventh Edition. - London and N.Y.: 1998.
65. McCaffre Mary Jane, Innis Pauline. Protocol. The Complete Handbook of Diplomatic, Officials and Usage. - New Jersey: 1977.
66. Moussa Farag. Manuel de pratique diplomatique. - Bruxelles: 1972.
67. Petit guide pour épouses de diplomates canadiens. - Ottawa: 1968.
68. Radlovic Monte. Etiquette and Protocol. A Handbook of Conduct in American and International Circles. - N.Y.: 1956.
69. Zapata Rodolfo Gaston. Protocolo y Organización Diplomática. - Argentina: 1968.
70. www.mfa.gov.ua
71. www.mid.ru
72. www.yuschenko.ua
73. www.un.org
74. www.ec.com
75. www.kremlin.ru
76. www.den.kiev.ua
77. www.gazetasng.ru
78. www.osce.com
79. www.niisp.gov.ua
80. www.rada.gov.ua
81. www.kma.gov.ua

МАУП